

Ніна Анатоліївна ВОЛКОВА

кандидат економічних наук,
доцент,
кафедра економічного аналізу,
Одеський національний економічний університет
E-mail: Plysca414@gmail.com

Ірина Анатоліївна СНІТКІНА

аспірантка,
кафедра економічного аналізу,
Одеський національний економічний університет
E-mail: snitkinaia@gmail.com

СУЧАСНІ МЕТОДИ АНАЛІЗУ ПЛАСПРОМОЖНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Волкова Н. А., Сніткіна І. А. Сучасні методи аналізу платоспроможності суб'єктів господарювання. *Економічний аналіз*. Тернопіль, 2018. Том 28. № 4. С. 179-184.

Анотація

Вступ. Для підприємств є постійна загроза невиконання своїх зобов'язань у будь-який проміжок часу, що в результаті відбивається на перспективах їх подальшого існування. Сучасна економіка виробила відповідну систему фінансових методів попередньої діагностики і можливого захисту організації від втрати платоспроможності. Водночас залишаються питання щодо необхідності сформувати найбільш оптимальну систему аналізу платоспроможності.

Мета. Дослідити позитивні риси та недоліки сучасних методів аналізу платоспроможності суб'єктів господарювання.

Метод. Використано методи теоретичних узагальнень та систематизації сучасних підходів аналізу платоспроможності суб'єктів господарювання.

Результати. Визначено, що існує безліч національних та закордонних методик аналізу рівня платоспроможності підприємства, які розроблені та запропоновані до використання різноманітними вченими та окремими організаціями або навіть урядами певних країн чи їх групами. Розглянуто основні методики, які використовуються закордонними та вітчизняними суб'єктами господарювання. Критичний огляд дозволив зробити висновки про те, що вони є більш орієнтованими на зовнішнього користувача, ніж на внутрішнього, отже, викликають інтерес лише у позичальників підприємства або його інвесторів, а не у нього самого, також використання переважної більшості цих моделей є можливим тільки у модифікованому вигляді через нестачу цілого переліку даних та особливості національної економіки.

Ключеві слова: фінансовий стан; платоспроможність; зобов'язання; коефіцієнти; банкрутство.

Nina Anatoliivna VOLKOVA

PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of Economic Analysis,
Odessa National Economic University
E-mail: Plysca414@gmail.com

Iryna Anatoliivna SNITKINA

PhD Student,
Department of Economic Analysis,
Odessa National Economic University
E-mail: snitkinaia@gmail.com

MODERN METHODS OF SOLVENCY ANALYSIS OF BUSINESS ENTITIES

Abstract

Introduction. The article considers a constant threat for enterprises, which is the threat of non – fulfilment of their obligations in any period. It ultimately affects the prospects of their continued existence. Modern economy has developed an appropriate system of financial methods of preliminary diagnosis and possible protection of the organization from the loss of solvency. At the same time, there are still some urgent questions concerning the need to formulate the most optimal system for solvency analysis.

Purpose. The article aims to study positive features and disadvantages of modern methods of solvency analysis of business entities.

Method. The methods of theoretical generalization and systematization of modern approaches to solvency analysis of business entities have been used in this article.

Results. It has been determined that there are many national and foreign methods of analysis of the level of solvency of the enterprise. These methods have been developed and offered for use by various scientists and individual organizations or even by governments of certain countries or their groups. The main methods, which are used by overseas and domestic business entities, have been considered. The critical review has made it possible to conclude that these methods are oriented towards the external user, and therefore they are of interest only to the borrowers of the company or its investors, and not to itself. The use of the vast majority of these models is possible only in the modified form due to the lack of a whole range of data and features of the national economy.

Keywords: financial position; solvency; obligation; coefficients; bankruptcy.

JEL classification: M40

Вступ

Фінансовий стан підприємства оцінюють за допомогою показників ліквідності та платоспроможності, які дозволяють з'ясувати, чи може підприємство в повному обсязі та своєчасно проводити розрахунки за короткостроковими зобов'язаннями. Вчасно проведений аналіз платоспроможності підприємства дозволяє знизити його виробничо-фінансові ризики, а також зберегти гнучкість під час прийняття управлінських рішень. Завданням цього аналізу є усунення недоліків у фінансовій діяльності та знаходження резервів для покращення платоспроможності та кредитоспроможності [1, с. 208].

Аналіз ступеня платоспроможності підприємства є також необхідним для прогнозування фінансового стану підприємства; своєчасної сплати заборгованостей перед працівниками, державою, постачальниками, акціонерами; збільшення ступеня довіри партнерів при здійсненні спільної роботи; сплати в повному обсязі кредитів і оцінки ефективності їх використання.

Високий рівень платоспроможності сприяє не тільки досягненню позитивних фінансових результатів від функціонування підприємства, але й їх підвищенню в майбутньому. Тому в умовах сучасної економіки підприємствам необхідно сформулювати найбільш оптимальну систему аналізу та оцінки платоспроможності, що дозволить визначити ефективність управління фінансовими ресурсами, майном та його структурою, а також проаналізувати наявні взаємини з різними стейкхолдерами.

Позначення чітких рамок платоспроможності підприємства необхідно відносити до однієї з найважливіших проблем економічної практики, оскільки незадовільна, а іноді надто низька платоспроможність і ліквідність можуть послужити причиною відсутності у підприємства коштів, необхідних для подальшої діяльності, а також у результаті – до банкрутства. Однак «зайва ліквідність» може створювати перешкоди і гальмувати загальний розвиток компанії, обтяжуючи її витрати

додатковими і надлишковими запасами, резервами та грошовими коштами, які не залучені в оборот і не спрямовані на розвиток виробництва [3, с. 155].

Мета статті

Метою статті є дослідження та критична оцінка сучасних методик аналізу рівня платоспроможності суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження

Проблеми, пов'язані з методикою аналізу рівня платоспроможності, є предметом дослідження вітчизняних і закордонних учених. Істотний внесок у дослідження цих проблем зробили Е. Альтман, У. Бівер, І. Бланк, Т. П. Гудзь, В. В. Ковальов, М. І. Ковальчук, Л. О. Лігоненко, Г. В. Савицька, П. Т. Саблук, О. О. Терещенко, А. Д. Шеремет, М. Г. Чумаченко, В. В. Юрчишин та інші.

У сучасних умовах господарювання підприємства функціонують при значній динамічності фінансових процесів, за умов підвищеної невизначеності, що виникає при здійсненні вибору найбільш ефективного напрямку подальшого розвитку, а також під високим впливом зовнішніх факторів. Усе перераховане значно підвищує роль аналізу і загальної оцінки платоспроможності підприємства [4, с. 186].

Проведення аналізу та оцінки платоспроможності є особливо важливим у загальній системі управління, оскільки їх результати є базою і основою використання певних управлінських рішень, спрямованих на отримання максимального прибутку [5, с. 173].

Оцінка платоспроможності відбувається на основі аналізу ліквідності поточних активів підприємства. Під цим мається на увазі здатність активів перетворюватися в грошові кошти. Інформація, яка потрібна для оцінки платоспроможності та ліквідності, є в бухгалтерському балансі підприємства. Однак при управлінні платоспроможністю та ліквідністю потрібно мати не тільки дані про операції в господарській діяльності, які містяться в бухгалтерському балансі, необхідно прогнозувати діяльність суб'єкта так, щоб забезпечити потрібний рівень платоспроможності і ліквідності в перспективі. Отже, важливість використання прогнозних методик при проведенні фінансового аналізу незалежно від сфер діяльності підприємств пов'язана з потребами системи фінансового менеджменту та пошуком можливостей виходу з кризових ситуацій.

Існує безліч національних та закордонних методик визначення рівня платоспроможності підприємства, які розроблені та запропоновані до використання різноманітними вченими та окремими організаціями або навіть урядами певних країн чи їх групами. Розпочнемо наш аналіз та систематизацію існуючих методів із закордонних практик.

Так група іноземних науковців, до якої входять Дж. Шим, Дж. Сигел, Б. Нидлз, Г. Андерсон і Д. Колдвел, під час аналізу платоспроможності підприємства пропонують використовувати показники ліквідності, рентабельності, показник довгострокової платоспроможності та додаткові коефіцієнти, засновані на ринкових критеріях [6; 7]. Такий підхід дозволяє прогнозувати платоспроможність у довгостроковому періоді з урахуванням ступеня захищеності можливих кредиторів та інвесторів підприємства від неплатежів за відсотками. Показники, що засновані на ринкових критеріях, на думку цих економістів, є відношенням ціни акції до доходів, розміру дивідендів та ринкового ризику. З їх допомогою визначаються відносини поточного біржового курсу акцій до доходів у розрахунку на одну акцію, поточний прибуток їх власників, мінливість курсу акцій фірми щодо курсів акцій інших фірм. Однак, на наш погляд, запропонована дослідниками методика не є комплексною: вона може містити різну кількість показників, які не завжди є пов'язаними між собою, а власне розрахунок певних коефіцієнтів є складним і вимагає застосування спеціальних статистичних методів, а отже, спеціальної підготовки для фахівців підприємства або для зовнішніх аналітиків.

Популярним методом оцінки платоспроможності підприємства та ймовірності його банкрутства в майбутньому є множинний дискримінантний аналіз (МДА). МДА використовує дискримінанту функцію, наприклад Z , яка враховує певні параметри (коефіцієнти регресії), а також фактори, що характеризують фінансовий стан господарюючого суб'єкта (у тому числі фінансові коефіцієнти). Коефіцієнти регресії розраховуються в результаті статистичної обробки даних по вибірці підприємств, які або збанкрутували, або вижили протягом певного часу. Якщо Z -оцінка підприємства знаходиться ближче до показника середньої Z -оцінки збанкрутілого підприємства, то за умови подальшого погіршення його становища воно почне також банкрутіти. Якщо менеджери підприємства вживатимуть зусилля для усунення фінансових труднощів, то банкрутство, можливо, не відбудеться.

Таким чином, Z -оцінка є не тільки методикою аналізу платоспроможності, вона може виступати сигналом для попередження банкрутства підприємства. Однак і ця оцінка не позбавлена певних недоліків: використання моделі вимагає великої репрезентативної вибірки підприємств по різних галузях і масштабах діяльності. Складність полягає ще й в тому, що не завжди можна знайти достатнє число збанкрутілих підприємств у галузі для розрахунку коефіцієнтів регресії.

Найбільш відомими моделями МДА є моделі Альтмана, Бівера, Фулмера, Таффлера, Чесера, які містять такі показники, як: відношення власних оборотних коштів до суми активів; відношення реінвестованого прибутку до суми активів; відношення ринкової вартості акцій до запозиченого капіталу; відношення обсягу продажів (виручки від реалізації) до суми активів; відношення бруто-прибутку (прибуток до вирахування відсотків та податків) до суми активів та ін.

Побудова в українських умовах подібних моделей є досить складною через відсутність статистичних даних про банкрутство організацій, постійну зміну нормативної бази в області банкрутства та визнання банкрутства підприємства на основі даних, що не підлягають обліку.

На особливу увагу заслуговують методики оцінки платоспроможності, що використовують іноземні банки-кредитори. Найбільш поширеними з них є: правило 6С; методика CAMELS; методика PARSEER; методика PARTS; методика CAMPARI; скорингові системи; методика Dun & Bradstreet.

У практиці банків та інших кредитних установ США найчастіше застосовується правило «шести Сі», в основі якого лежить використання основних принципів кредитування, позначених словами, що починаються з англійської літери «Сі» (С): Character, Capacity, Cash, Collateral, Conditions, Control. Ця методика містить всі основні методики американських компаній-заємодавців, які не завжди можна використовувати в національних українських умовах. Наприклад, в Україні не використовується показник репутації підприємства-боржника, який має конкретне значення та рейтингову шкалу за кордоном. Також в умовах нестабільного навколишнього економічного та політичного середовища сумнівним виявляється параметр економічної кон'юнктури та його числове вираження.

Найбільш затребуваною серед українських кредитних установ, які оцінюють потенційну платоспроможність підприємств-клієнтів, на сьогодні є методика CAMELS, запропонована Світовим банком, яка містить показники достатності капіталу, якості активів, чутливості до ринкових змін, якості керівництва підприємством, показники грошових надходжень та ліквідності. Кожна складова оцінки в цій методиці передбачає використання певної системи коефіцієнтів ліквідності, фінансової стійкості, платоспроможності та інших параметрів. У багатьох українських банках ця методика адаптована до національних умов, тобто використовуються коефіцієнти, властиві Україні за наших ринкових умов і структури менеджменту, які відрізняються від зарубіжних моделей.

Системи PARSEER і PARTS зазвичай використовуються банками Великобританії для оцінки кредитоспроможності підприємств. Вони засновані на використанні показників, що оцінюють репутацію підприємства, його менеджмент, достатність капіталу, якість активів, чутливість до ринку (PARSEER) і аналізують призначення кредиту, його суму, строк повернення боргів і тип застави (PARTS) [8-10]. За своєю сутністю зазначені методики є подібними, але недоцільними для застосування в українських умовах, оскільки вони зовсім не враховують прогнозування фінансового стану позичальника, його ліквідність і платоспроможність.

Найчастіше європейськими позичальниками застосовується методика CAMPARI, яка оцінює репутацію підприємства, його здатність повертати позики, маржу прибутку, страхування ризиків непогашення позики, розмір позики, її умови та строки повернення. Ця методика дозволяє найбільш точно визначити платоспроможність позичальника. Однак частина параметрів не може бути адаптована під національні підприємства з причини відсутності даних для розрахунку показників. Як вже було зазначено, в Україні відсутні оцінки репутації позичальника або вони використовуються лише великими корпораціями, що мають іноземний капітал у структурі статутного капіталу.

Скорингові системи є математичними моделями, заснованими на кредитній історії клієнтів банку, що є підставою для визначення ймовірності, можливості позичальника своєчасно повернути кредит. Ці моделі отримали широке застосування при кредитуванні фізичних осіб і обмежене практичне застосування при мікрокредитуванні підприємств [11].

Методика Dun & Bradstreet заснована на даних бухгалтерської звітності та рейтингових моделях оцінки ризику позичальника. Тому, крім репутації, менеджменту та інших показників, вона звертає значну увагу на фінансові результати діяльності підприємства.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Проаналізувавши розглянуті вище методики оцінки платоспроможності та кредитоспроможності суб'єктів підприємництва, ми дійшли до висновку, що вони є більш орієнтованими на зовнішнього користувача, ніж на внутрішнього, отже, викликають зацікавлення лише у позичальників підприємства або його інвесторів, а не у нього самого. Тому, на наш погляд, ці моделі ніяк не допоможуть у вирішенні ситуації з показниками платоспроможності, які не відповідають рекомендованому рівню, адже спрямовані більше на поточний стан, ніж на майбутній. Також варто зауважити, що використання переважної більшості цих моделей є можливим тільки у модифікованому вигляді через нестачу цілого переліку даних та особливості національної економіки.

Список використаних джерел

1. Шандаков С. В. Экономическая сущность ликвидности и платежеспособности организации. *Фундаментальные и прикладные исследования: проблемы и результаты*. 2014. №12. С. 206-210.
2. Рогова Е. М., Ткаченко Е. А. Финансовый менеджмент. Москва: Юрайт, 2011. 540 с.
3. Войтоловский Н. В. Комплексный экономический анализ предприятия. Санкт Петербург : Питер, 2010. 256 с.
4. Чеботарева М. С. Анализ и оценка ликвидности баланса и платежеспособности предприятия (на примере ОАО Молочного комбината «Воронежского»). *Молодой ученый*. 2012. №4. С. 184-186.
5. Казакова Н. А. Управленческий анализ: комплексный анализ и диагностика предпринимательской деятельности: учебник. Москва : НИЦ ИНФРА-М, 2013. 261 с.
6. Нидлз Б., Андерсон Х., Колдуэлл Д. Принципы бухгалтерского учета. Москва: Финансы и статистика, 2004. 496 с.
7. Шим Джей К., Сигел Джоэл Г. Финансовый менеджмент. Москва : Филинъ, 1996. 400 с.
8. Климова Н. В. Анализ кредитоспособности организации. *Бухучет в строительных организациях*. 2012. С. 24-27.
9. Лаврушин О. И., Афанасьева О. Н., Корниенко С. Л. Банковское дело: современная система кредитования: учебное пособие. Москва : КноРус. 2009. 76 с.
10. Бардакова, Е. В. Современные методы анализа денежного потока корпоративного заемщика. *Банковское кредитование*. 2012. С. 51-59.
11. Рудой Н. М. Автоматизация оценки кредитоспособности заемщика с применением рейтинговых систем. *Банковское кредитование*. 2013. С. 53-68.
12. Волкова Н. А., Сніткіна І. А. Методичні підходи аналізу кризового стану та схильності до банкрутства. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. №17. С. 798-801. URL: <http://global-national.in.ua>.
13. Mercer Oliver Wyman. Solvency Assessment Models Compared. Essential groundwork for the Solvency II Project. 2005. URL: http://www.naic.org/documents/committees_smi_int_solvency_eu_II-cea.pdf.
14. Solvency II. A closer look at the evolving process transforming the global insurance industry. KPMG. 2011. URL: https://ivan-shamaev.ru/wp-content/uploads/2013/05/solvencyII_kpmg_english.pdf.
15. A Comparative Analysis of U.S., Canadian and Solvency II Capital Adequacy Requirements in Life Insurance. CAS, CIA, and SOA Joint Risk Management Section. 2010. URL: <http://www.arochaandassociates.ch/PDF/A%20comparative%20analysis%20of%20life%20solvency%20standards%20-%20Sharara%20et%20al%20-%20NAAJ.pdf>.
16. New Risk Based Capital Framework for Insurers in Singapore: Challenges and Opportunities. Deloit. 2016. URL: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/sg/Documents/financial-services/sg-fsi-new-risk-based-capital-framework.pdf>.
17. Solvency Modernization Initiative Country Comparison Analysis. 2009. URL: http://www.naic.org/documents/committees_smi_int_solvency_australia.pdf.

References

1. Shandakov, S. V. (2014). Jekonomicheskaja sushhnost' likvidnosti i platezhеспособности organizacii. *Fundamental'nye i prikladnye issledovanija: problemy i rezul'taty*, 12, 206-210.
2. Rogova, E. M., Tkachenko, E. A. (2011). *Finansovyj menedzhment*. Moscow: Jurajt.
3. Vojtolovskij, N. V. (2010). *Kompleksnyj jekonomicheskij analiz predpriyatija*. Sankt Peterburg.
4. Chebotareva, M. S. (2012). Analiz i ocenka likvidnosti balansa i platezhеспособности predpriyatija (na primere OAO Molochnogo kombinata «Voronezhskogo»). *Molodoj uchenyj*, 4, 184-186.
5. Kazakova, N. A. (2013). *Upravlencheskij analiz: kompleksnyj analiz i diagnostika predprinimatel'skoj dejatel'nosti*. Moscow : NIC INFRA-M.
6. Nidlz, B., Anderson, H., Koldujell, D. (2004). *Principy buhgalterskogo ucheta*. Moscow : Finansy i statistika.
7. Shim, Dzhej K. & Sigel, Dzhojel G. (1996). *Finansovyj menedzhment*. Moscow : Filin.
8. Klimova, N. V. (2012). Analiz kreditospособности organizacii. *Buhuchet v stroitel'nyh organizacijah*, 24-27.
9. Lavrushin, O. I., Afanas'eva, O. N., Kornienko, S. L. (2009). *Bankovskoe delo: sovremennaja sistema kreditovanija*. Moscow : KnoRus.
10. Bardakova, E. V. (2012). Sovremennye metody analiza denezhnogo potoka korporativnogo zaemshhika. *Bankovskoe kreditovanie*, 51-59.
11. Rudoj, N. M. (2013). Avtomatizacija ocenki kreditospособности zaemshhika s primeneniem rejtingovyh sistem. *Bankovskoe kreditovanie*, 53-68.
12. Volkova, N. A., Snitkina, I. A. (2017). Metodichni pidhodi analizu krizovogo станu та shil'nosti do bankrutstva. *Global'ni ta nacional'ni problemi ekonomiki*, 17, 798-801. URL: <http://global-national.in.ua>.
13. Mercer Oliver Wyman. *Solvency Assessment Models Compared. Essential groundwork for the Solvency II Project*. (2005). URL: http://www.naic.org/documents/committees_smi_int_solvency_eu_II-cea.pdf.

-
14. Solvency II. A closer look at the evolving process transforming the global insurance industry. *KPMG*. (2011). URL: https://ivan-shamaev.ru/wp-content/uploads/2013/05/solvencyII_kpmg_english.pdf.
 15. A Comparative Analysis of U.S., Canadian and Solvency II Capital Adequacy Requirements in Life Insurance. *CAS, CIA, and SOA Joint Risk Management Section*. (2010). URL: <http://www.arochaandassociates.ch/PDF/A%20comparative%20analysis%20of%20life%20solvency%20standards%20-%20Sharara%20et%20al%20-%20NAAJ.pdf>.
 16. New Risk Based Capital Framework for Insurers in Singapore: Challenges and Opportunities. *Deloit*. (2016). URL: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/sg/Documents/financial-services/sg-fsi-new-risk-based-capital-framework.pdf>.
 17. *Solvency Modernization Initiative Country Comparison Analysis*. (2009). URL: http://www.naic.org/documents/committees_smi_int_solvency_australia.pdf.

Стаття надійшла до редакції – 16.11.2018 р., прийнята до друку – 01.12.2018 р.